

Karbon Yakalama, Depolama ve Yararlanma

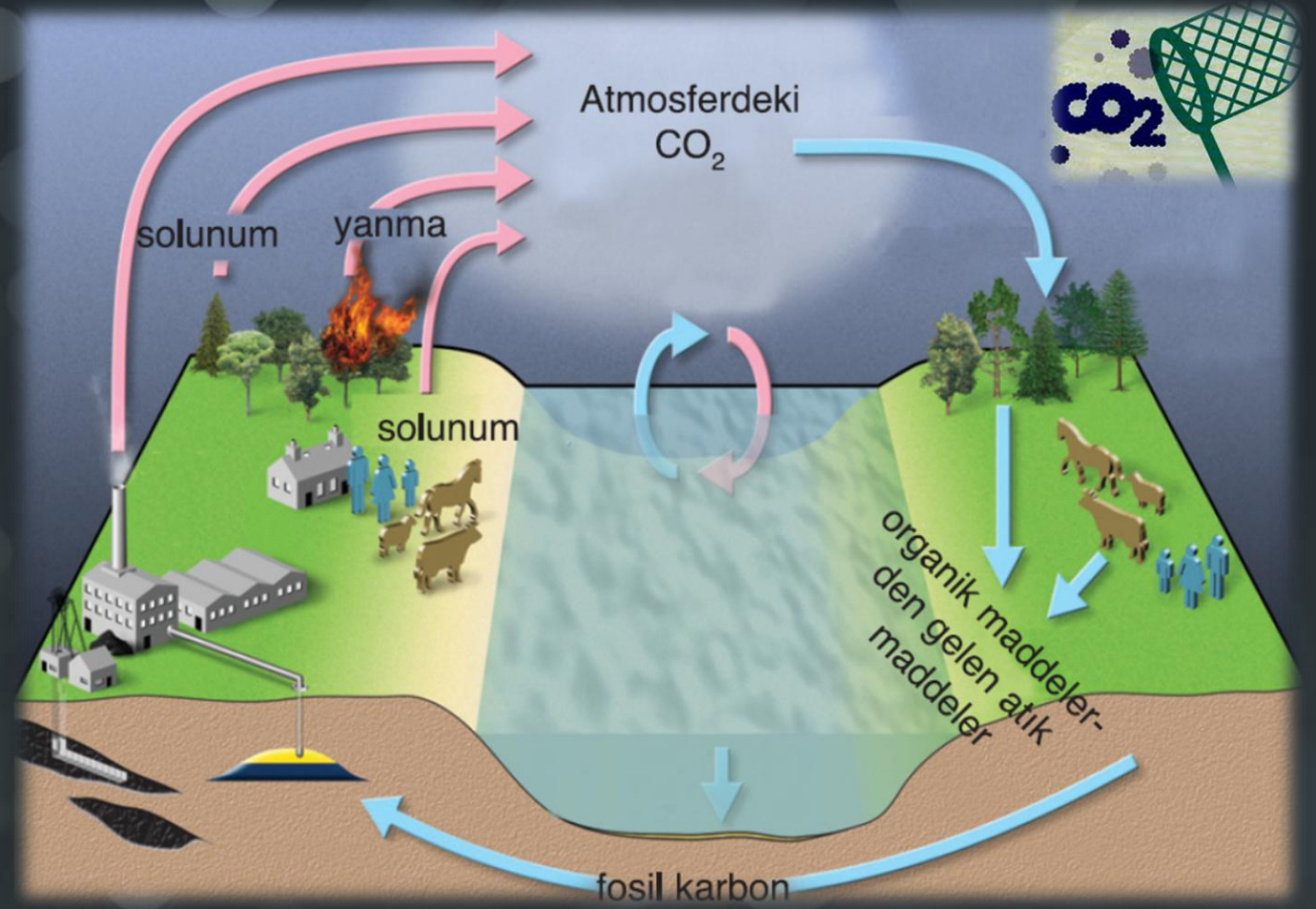

EMRAH TAŞPINAR 2024900397

MAK. MÜH. ENERJİ A.B.D. DOKTORA

Karbon Yakalama Nedir ?

- Bilindiği üzere bütün fosil yakıtlar karbon içerir ve yanma sırasında oksijenle birleşerek büyük oranda CO₂ gazını oluşturur.
- Karbonun yanma işleminden önce veya sonra ayırmak CO₂ gazının atmosfere yayılımını önler.
- Bunun sonucunda gaz yeraltına depolanır.
- Yakalama ve depolama CO₂ gazını ayırma işlemleriyle başlar ve atmosferden ya da egzoz gazlarından bu gazı ayıklamak için kimyasal reaksiyonlardan faydalanır.

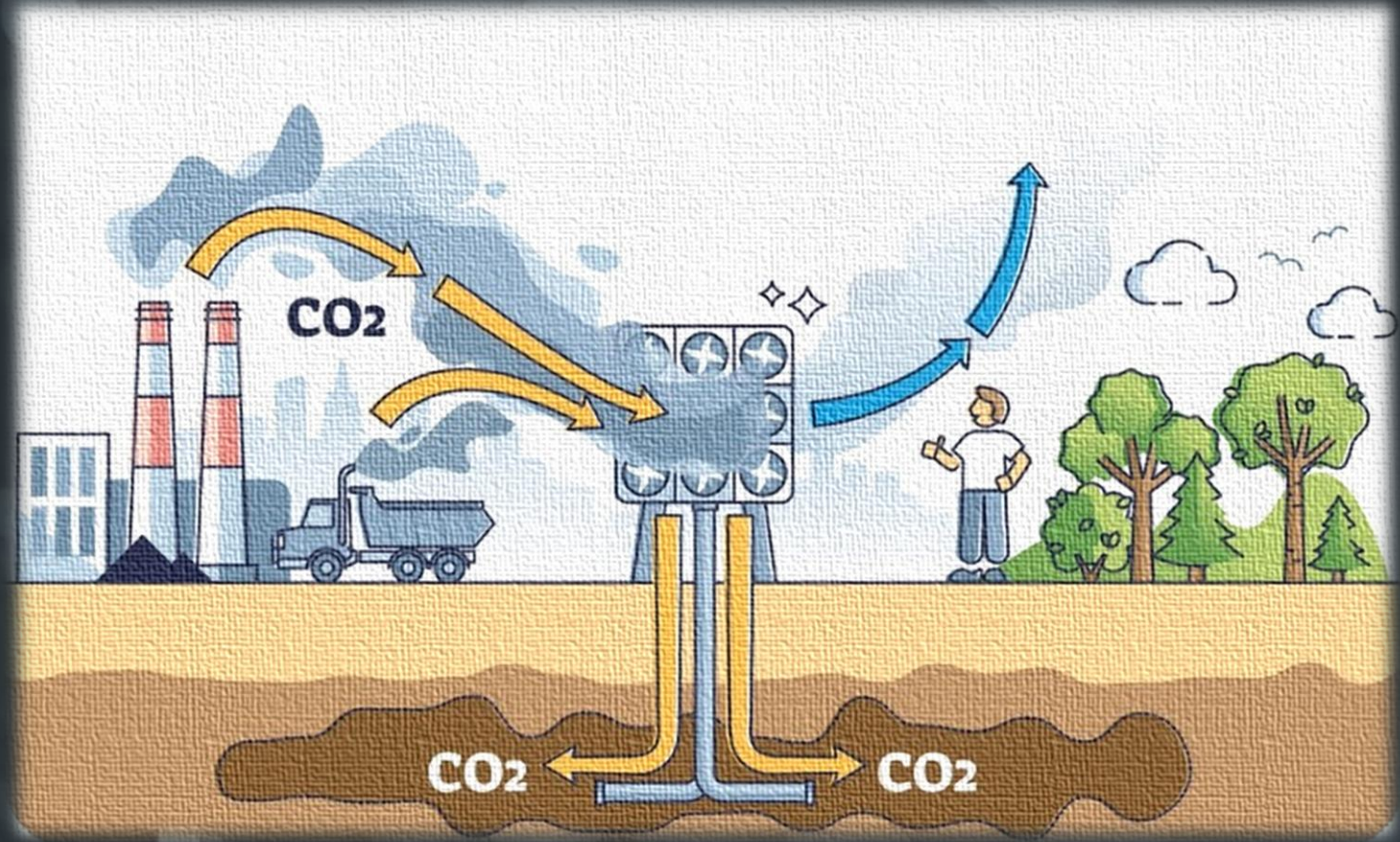
Karbon Yakalama Nedir ?

- Bilindiği üzere bütün fosil yakıtlar karbon içerir ve yanma sırasında oksijenle birleşerek büyük oranda CO₂ gazını oluşturur.
- Karbonun yanma işleminden önce veya sonra ayırmak CO₂ gazının atmosfere yayılımını önler.
- Bunun sonucunda gaz yeraltına depolanır.
- Yakalama ve depolama her zaman CO₂ gazını ayırma işlemleriyle başlar ve atmosferden ya da egzoz gazlarından bu gazı ayıklamak için kimyasal reaksiyonlardan faydalanır

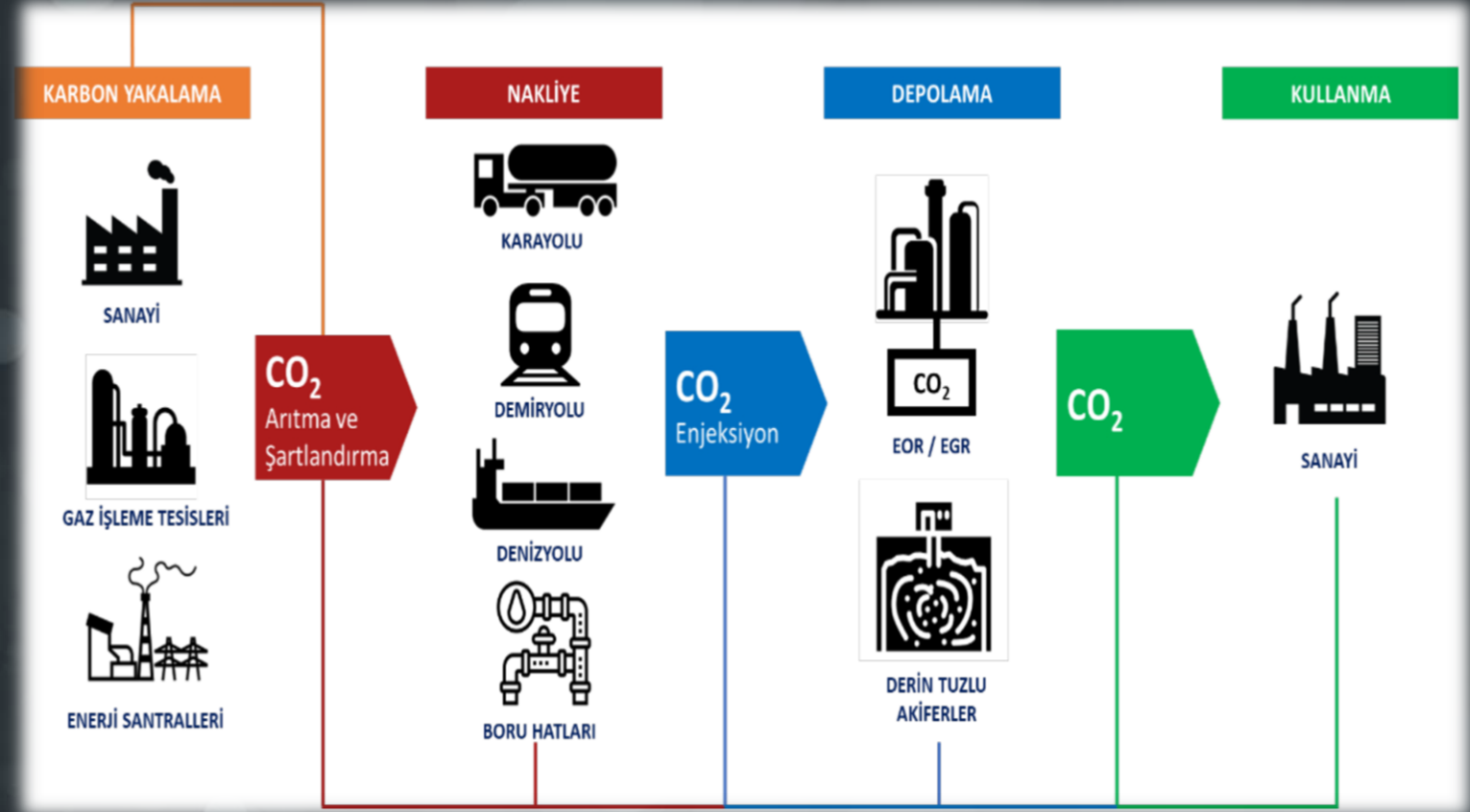
Karbon Yakalama Nedir ?

- Bilindiği üzere bütün fosil yakıtlar karbon içerir ve yanma sırasında oksijenle birleşerek büyük oranda CO₂ gazını oluşturur.
- Karbonun yanma işleminden önce veya sonra ayırmak CO₂ gazının atmosfere yayılımını önler.
- Bunun sonucunda gaz yeraltına depolanır.
- Yakalama ve depolama her zaman CO₂ gazını ayırma işlemleriyle başlar ve atmosferden ya da egzoz gazlarından bu gazı ayıklamak için kimyasal reaksiyonlardan faydalanır

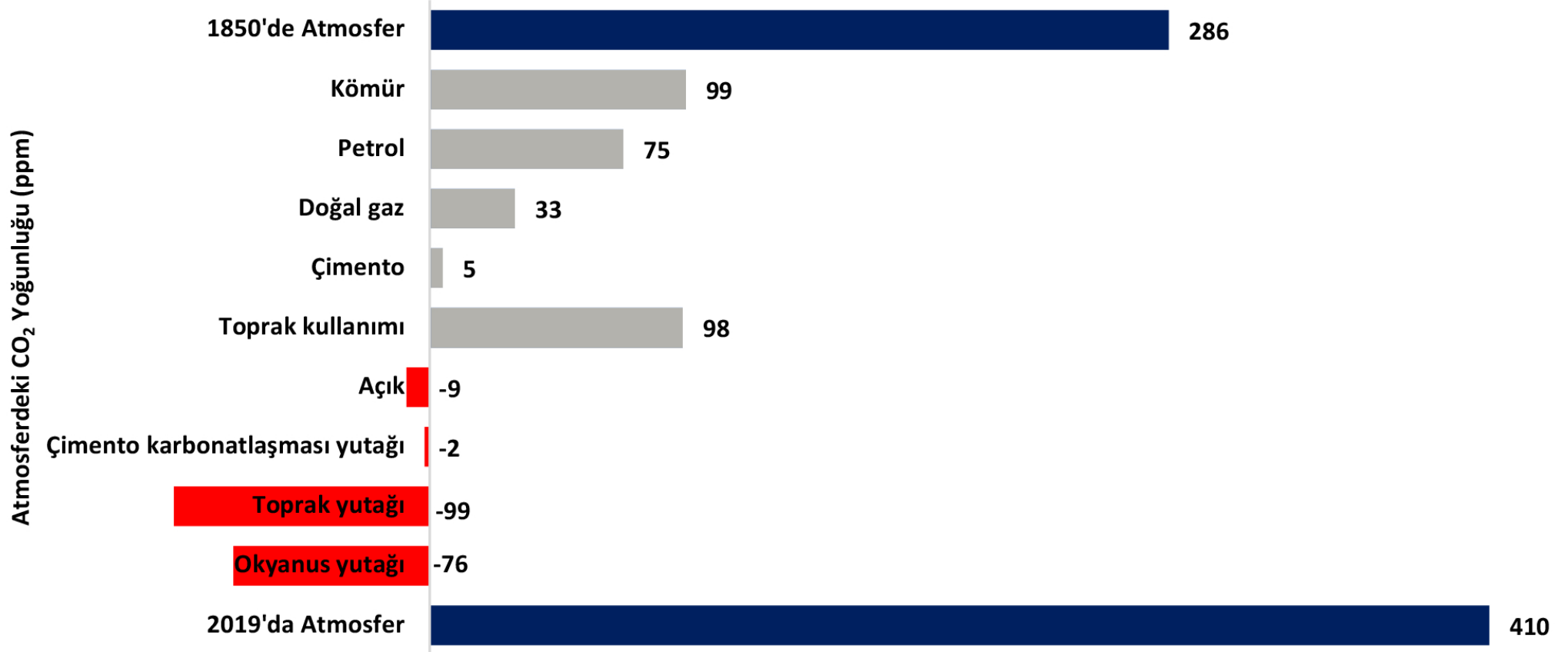

Karbon Yakalama Nedir ?

- Bilindiği üzere bütün fosil yakıtlar karbon içerir ve yanma sırasında oksijenle birleşerek büyük oranda CO₂ gazını oluşturur.
- Karbonun yanma işleminden önce veya sonra ayırmak CO₂ gazının atmosfere yayılımını önler.
- Bunun sonucunda gaz yeraltına depolanır.
- Yakalama ve depolama her zaman CO₂ gazını ayırma işlemleriyle başlar ve atmosferden ya da egzoz gazlarından bu gazı ayıklamak için kimyasal reaksiyonlardan faydalanır

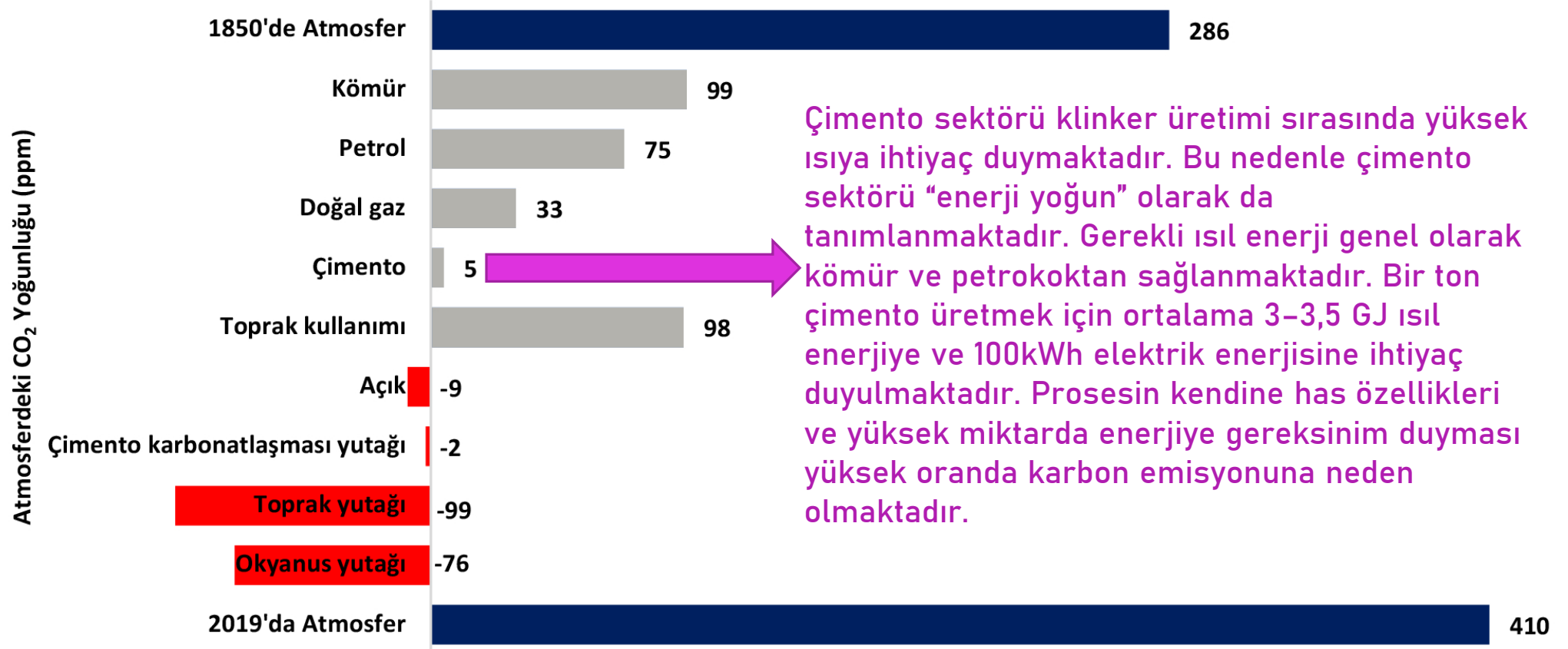

Sanayi devriminden bu yana atmosferde biriken karbondioksitin kaynakları ve yutakları

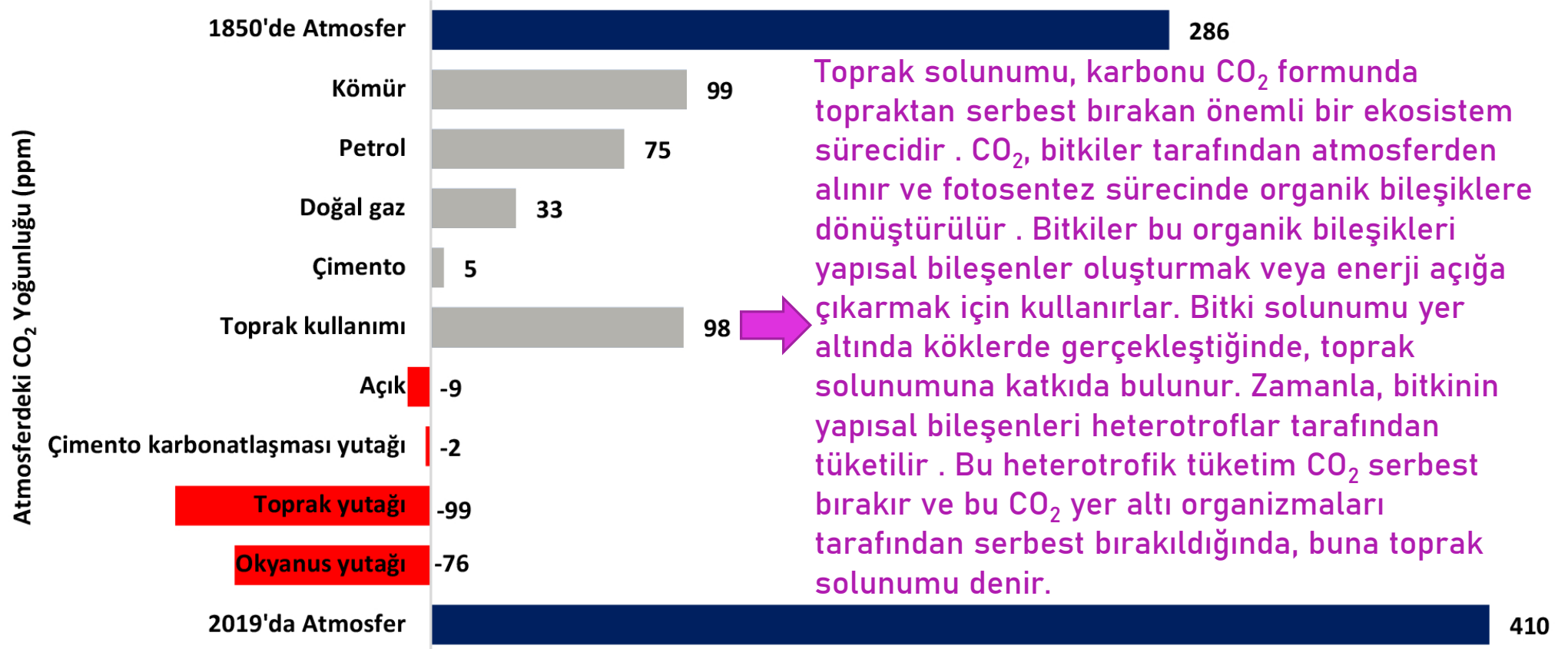

1750'li yıllarda başlayan sanayi devrimi ile sera gazlarının atmosferdeki oranı artmaya başlamıştır. Şekil'de belirtildiği gibi atmosferdeki CO₂ oranı 1850'li yıllardan günümüze kadar yaklaşık olarak %43'lük bir artışla 286 ppm'den 410 ppm'e yükselmiştir

Sanayi devriminden bu yana atmosferde biriken karbondioksitin kaynakları ve yutakları

Sanayi devriminden bu yana atmosferde biriken karbondioksitin kaynakları ve yutakları

Karbon Yakalama, Kullanma Ve Depolama (CCUS)

Global CCS Enstitüsü tarafından yayınlanan 2020 CCS Küresel Durum Raporuna göre, faaliyette olan 26 tesis ile dünya çapında 65 ticari Karbon Yakalama ve Depolama tesisi bulunmaktadır.

Bu tesisler toplamda yıllık yaklaşık 40 Mt CO₂ yakalayabilmekte ve depolayabilmektedir. Genel operasyonel CO₂ yakalama kapasitesi 2010'dan bu yana istikrarlı bir şekilde artmasına rağmen, karbon yakalamadaki faaliyet düzeyi 2011'den sonra azalmıştır.

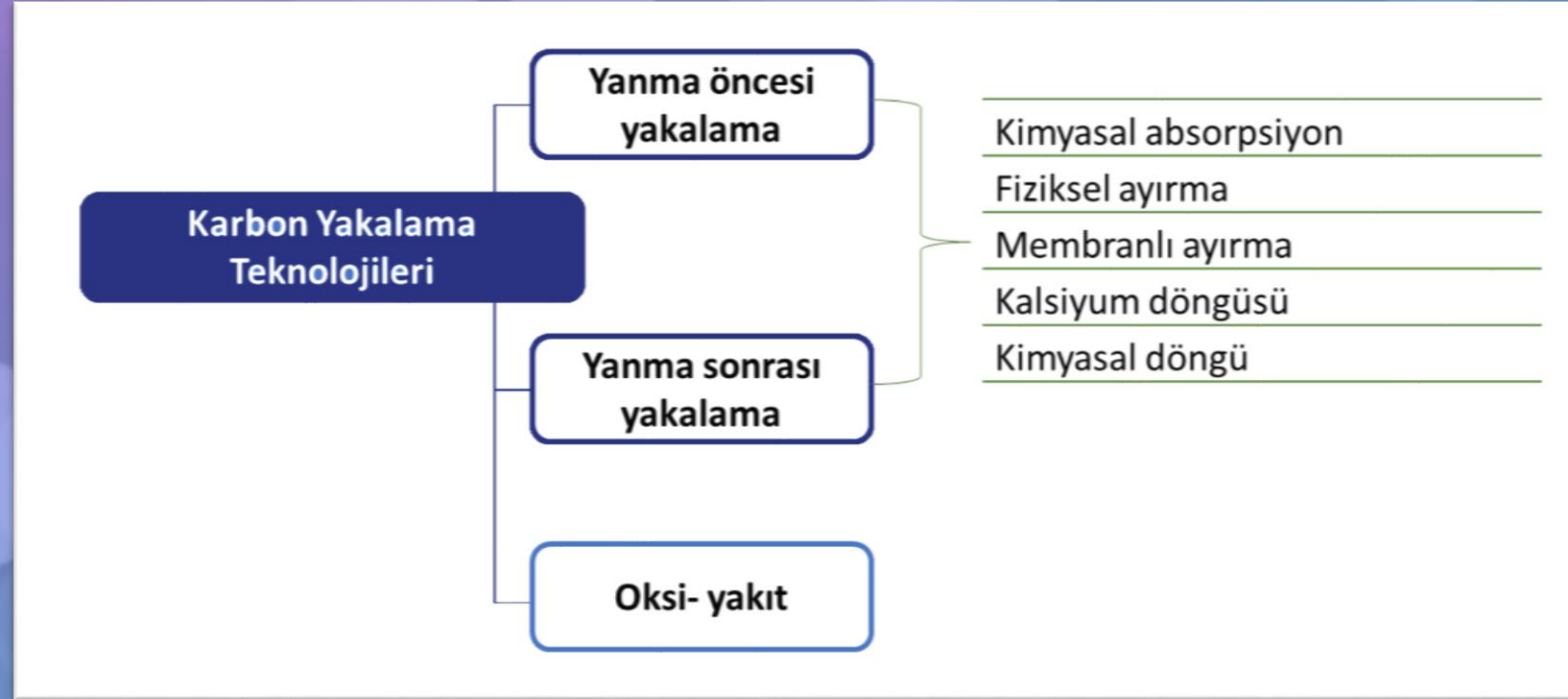

Bununla birlikte, 2015 Paris Anlaşması ile birlikte birçok hükümet daha güçlü iklim politikaları oluşturmuş ve özel sektöre daha fazla baskı uygulamaya başlamıştır. 2017 yılından bu yana 30'dan fazla yeni entegre tesis duyurulmuştur. Sonuç olarak, açıklanan tüm projelerin tam olarak faaliyete geçmesi durumunda, toplam küresel CO₂ yakalama kapasitesi yılda yaklaşık 130 Mt'a yükselecektir.

Karbon Yakalama Sistemleri

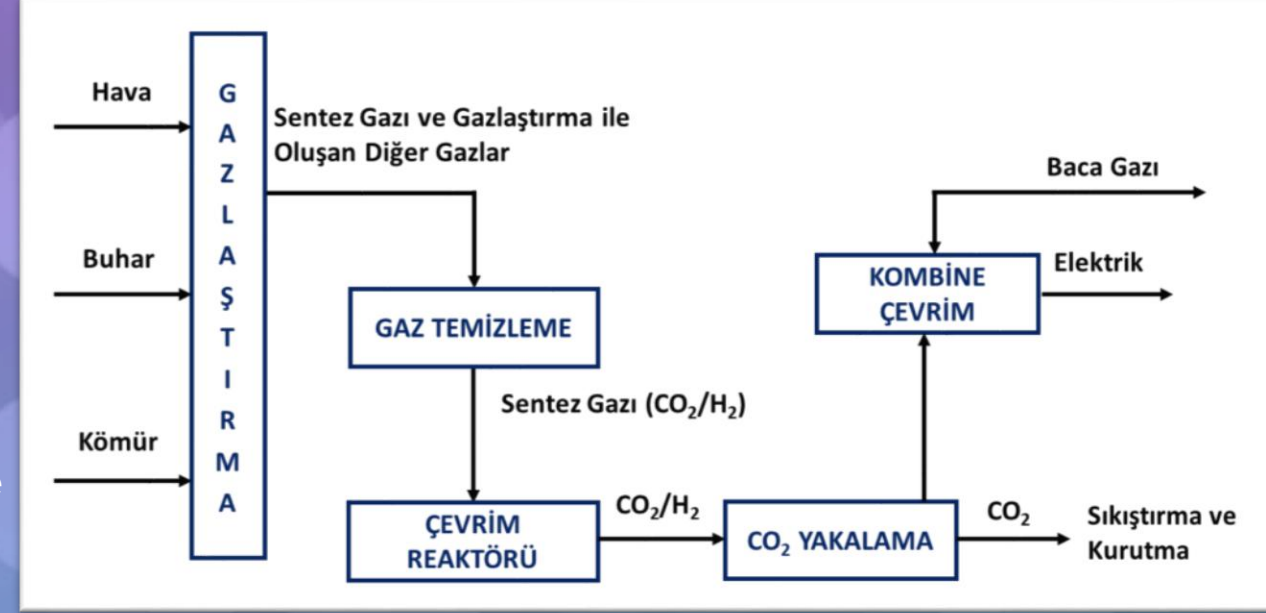
Karbon yakalama sistemleri incelendiğinde bunların üç ana başlık altında toplandığı görülmektedir

- Yanma Öncesi Yakalama
- Yanma Sonrası Yakalama
- Oksi-Yakıt Yanmada Yakalama

Yanma Öncesi Yakalama

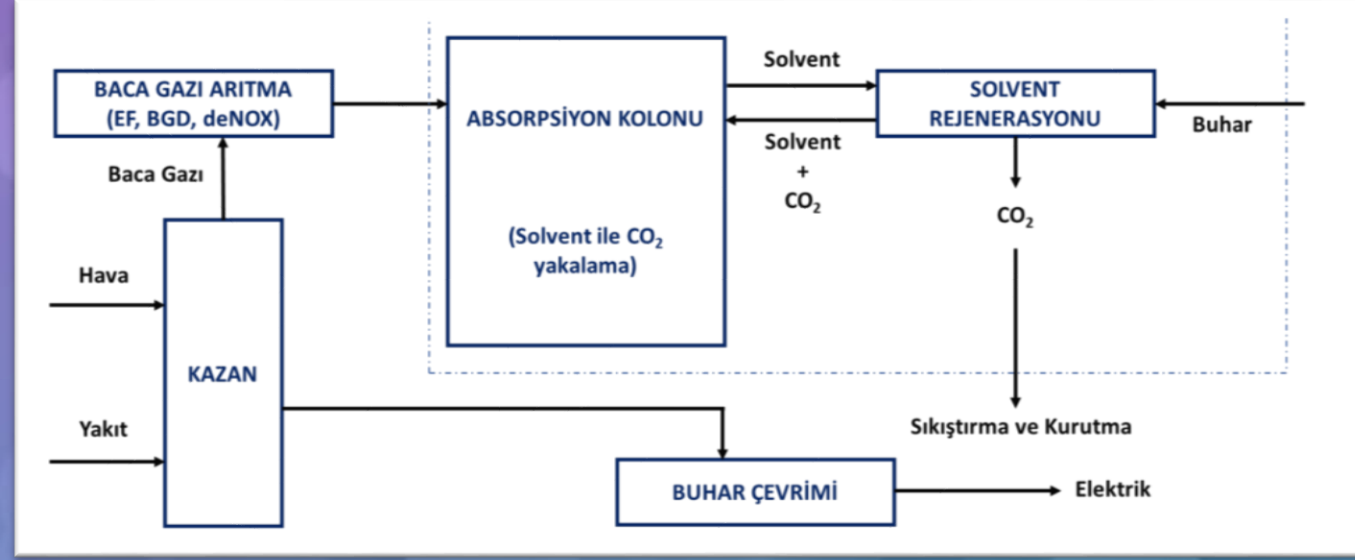
Uygulama sürecinde ilk olarak hava ayrıştırma ünitesine hava girmekte ve burada oksijen neredeyse saf halde havadan ayrıştırılmaktadır. Daha sonra bu oksijen, şekilde görüleceği üzere yakıtın da eklendiği gazlaştırıcı tanka aktarılır ve burada çoğunluğu CO_2 , CO , H , H_2O 'dan oluşan bir sentez gazı (syngaz) oluşmaktadır. Bu sentez gazı daha sonra çevrim reaktörüne aktarılır ve burada sisteme buhar eklenerek CO , CO_2 ve H 'e dönüştürülmektedir. Daha sonra çevrim reaktöründeki CO_2 kimyasal emilim ile hidrojenden ayrıştırılmakta ve depolanmaktadır.

Ayrıştırılmış hidrojenler de gaz türbinlerinde elektrik üretimi veya saf hidrojen ihtiyacı duyan kimyasal süreçlerde kullanılmaktadır. Bu yöntem ile üretilen CO_2 'nin yaklaşık %90'ı yakalanabilmektedir. Kurulum maliyetinin azaltılabilmesi için çevrim reaktörü sistemden çıkarılabilir; ancak bu yakalama verimliliğinde %18-30 düşüşe neden olur. Kullanılacağı tesise bağlı olarak enerji üretim verimliliğinde %20'ye kadar kayıp gözlenebilmektedir. Kurulumun tesisin kurulumuyla beraber yapılması gerekmektedir, sonradan montajı yapılamamaktadır.

Yanma Sonrası Yakalama

Biyokütle veya fosil yakıtın yakılması ile üretilen baca gazlarından kirletici emisyonların (SO_x , NO_x vb.) ayrıştırılmasından sonra CO_2 yakalama gerçekleştirilir. Yanma sonrasında oluşan baca gazları direkt atmosfere salınmadan önce CO_2 , büyük oranda ayrıştırılmasının gerçekleştirileceği sistem içerisinden geçirilir. Şekilde görüleceği üzere ilk olarak yakıt bir kazana enjekte edilir. Yakıt, hava ile etkileşime girerek yanma tepkimesi oluşturur.

Sonucunda endüstriyel ısıtma veya enerji sektöründe kullanılacak ısı üretilmiş olur. Isının yanında çoğunluğu su, CO_2 ve azottan oluşan bir baca gazı üretilir. Bu baca gazı, kazandan emici kulenin zeminine doğru aktarılır. Kulede yükselen baca gazındaki CO_2 , tepeden eklenen çözücü (solvent) ile etkileşime girerek bir çözelti oluşturur ve kulenin dibinden sıyrma kulesine geçer. Kalan baca gazı yukarıdan ayrılır ve atmosfere salınır. Sıyrma kulesindeki çözelti yaklaşık $120^{\circ}C$ 'ye ısıtılarak CO_2 ve çözücü ayrıştırılır. Daha sonra çözücü, kulenin altından tekrar kullanılmak üzere ayrılırken CO_2 kulenin tepesinden sıkıştırılıp depolanmak üzere tanklara aktarılır.

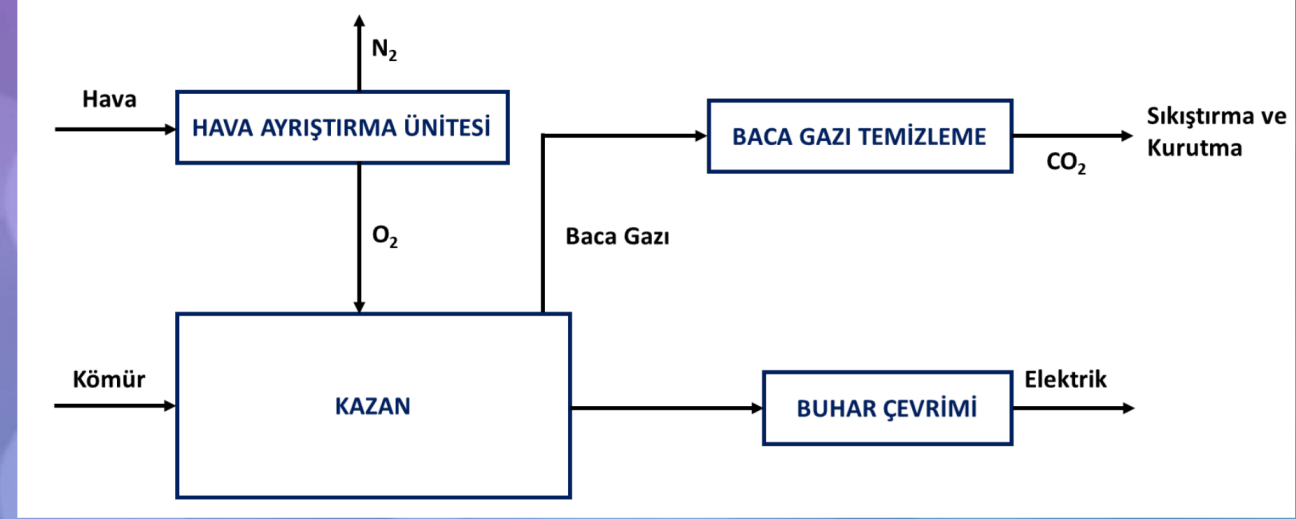
Oksi-Yakıt Yanmada Yakalama

Oksi-yakıt yakalama, yakma işleminin normal hava yerine oksijence zengin hava ya da saf oksijen ile yakılarak baca gazındaki CO_2 konsantrasyonunun artırılması esasına dayanmaktadır.

Bundan dolayı sistemde hava ayrıştırma ünitesi yer almaktadır. Şekilde belirtildiği gibi bu ünite yardımı ile hava içerisinde yüksek miktarda bulunan azot (yaklaşık olarak hacimce %79) ayrıştırılmakta ve yakıt azotun azaltıldığı bir atmosfer ortamında yakılmaktadır.

Yakma havası içerisindeki azot ayrıştırıldığından azot oksitler oluşmamakta ve CO_2 açısından zengin baca gazı elde edilmektedir. Baca gazı içerisinde oluşan su buharı sıkıştırılarak ve soğutularak ayrıştırılmaktadır.

Bu yöntemin kullanımında düşük miktarda azot içeren baca gazı elde edildiği için CO_2 yakalama teknolojisinde enerji ve yatırım maliyetlerinin önemli derecede düşmesini ve CO_2 yakalama işleminin daha kolay yapılmasını sağlamaktadır.

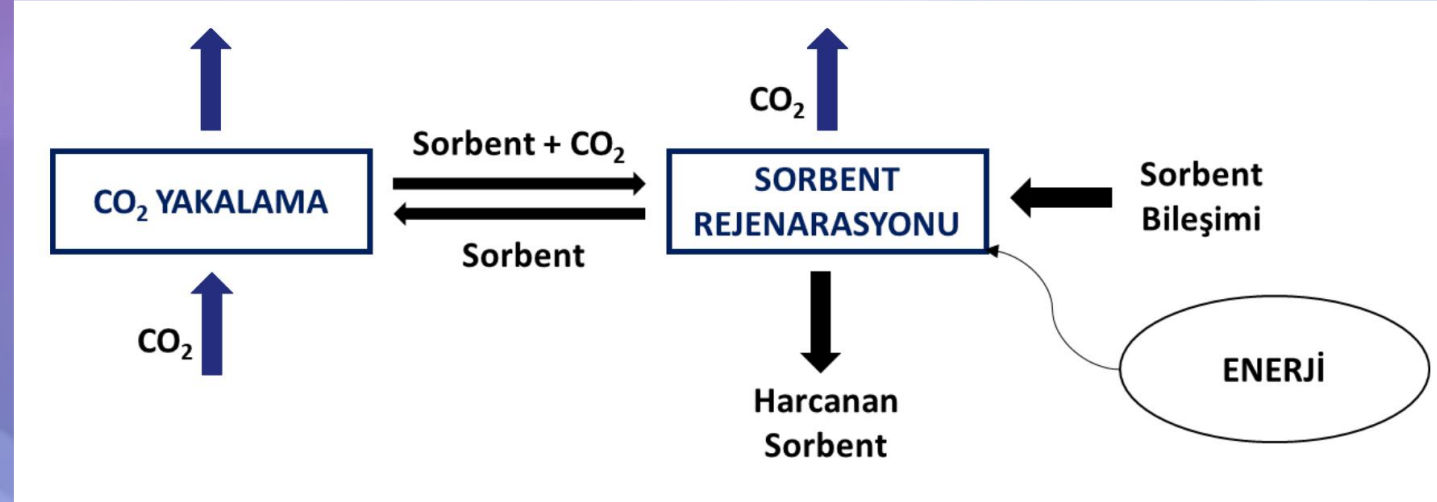

CO₂ Yakalama Teknolojileri

Sorbent/solvent ile ayrıştırma:

CO₂ içeren gaz likit absorbent veya katı sorbent ile temas ettirilerek ayrıştırma işlemi gerçekleştirilmektedir. Karbon yakalama kapasitesi olan sistem karbonu yakalayıp diğer gazların geçmesine izin vermektedir. Sorbent malzeme yardımı ile yakalanan CO₂ ısıtma ile, basınç yardımı ile veya sorbent malzeme üzerindeki koşulların değiştirilmesi ile salınacağı (rejenerasyon) başka bir üniteye aktarılmaktadır.

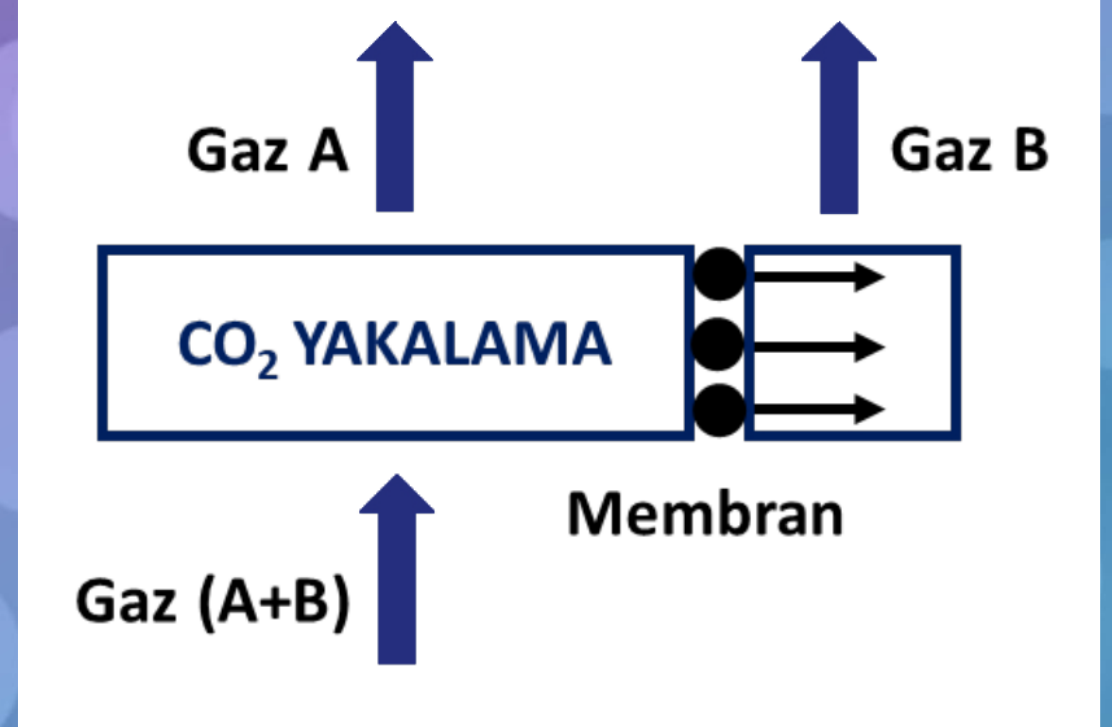
Rejenerasyon sonrasında içerisinde CO₂ ayrıştırılmış olan sorbent malzeme tekrar sistem içerisine alınarak CO₂ işlemi için yeniden kullanılmaktadır. Bununla birlikte, sorbent malzemenin katı madde olması nedeni ile farklı bölümlere taşınmadığı sistemler de bulunmaktadır. Bu sistemlerde basınç ve sıcaklık değişimleri ile CO₂ sorbent sisteminden ayrıştırılmaktadır.

CO2 Yakalama Teknolojileri

Membranlar ile ayrıştırma:

Membran sistemler, yayılan gazın ayrıştırılması amacı ile üretilen malzemelerdir. Membran sistemlerde kullanılan materyalin türüne bağlı olarak farklı gazlar ayrıştırılmaktadır. Membran sistemde ayrıştırma işlemi sırasında gaz akımına sürekli olarak basınç farklılığı uygulanmaktadır. Bundan dolayı membran ayrıştırma işlemleri için yüksek basınç akımları kullanılmaktadır. CO₂ yakalama sistemlerinde polimerik, metalik, seramik gibi farklı membranlar kullanılabilmektedir.

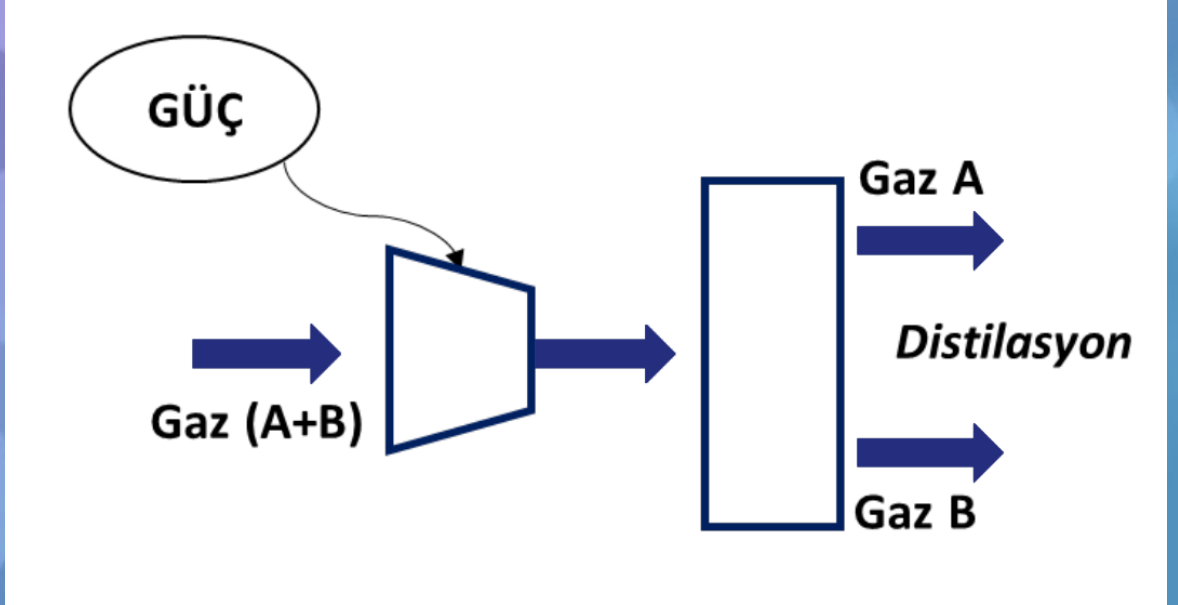

CO₂ Yakalama Teknolojileri

Sıvılaştırılmış bir gaz akımının damıtılması ve soğutularak ayrıştırılması:

Bu ayrıştırma sisteminde, ayrımı gerçekleştirilecek olan gaz bileşeni sıkıştırma, soğutma ve genleşme aşamaları ile sıvı hale getirilmekte; akışkan formda bulunan gaz karışımındaki gazlar bir damıtma sütunu kullanılarak ayrıştırma işlemi gerçekleştirilmektedir.

Yakalanan CO₂ farklı üretim alanlarında kullanılabilir veya uygun depolama sahalarında depolanarak saklanabilir.

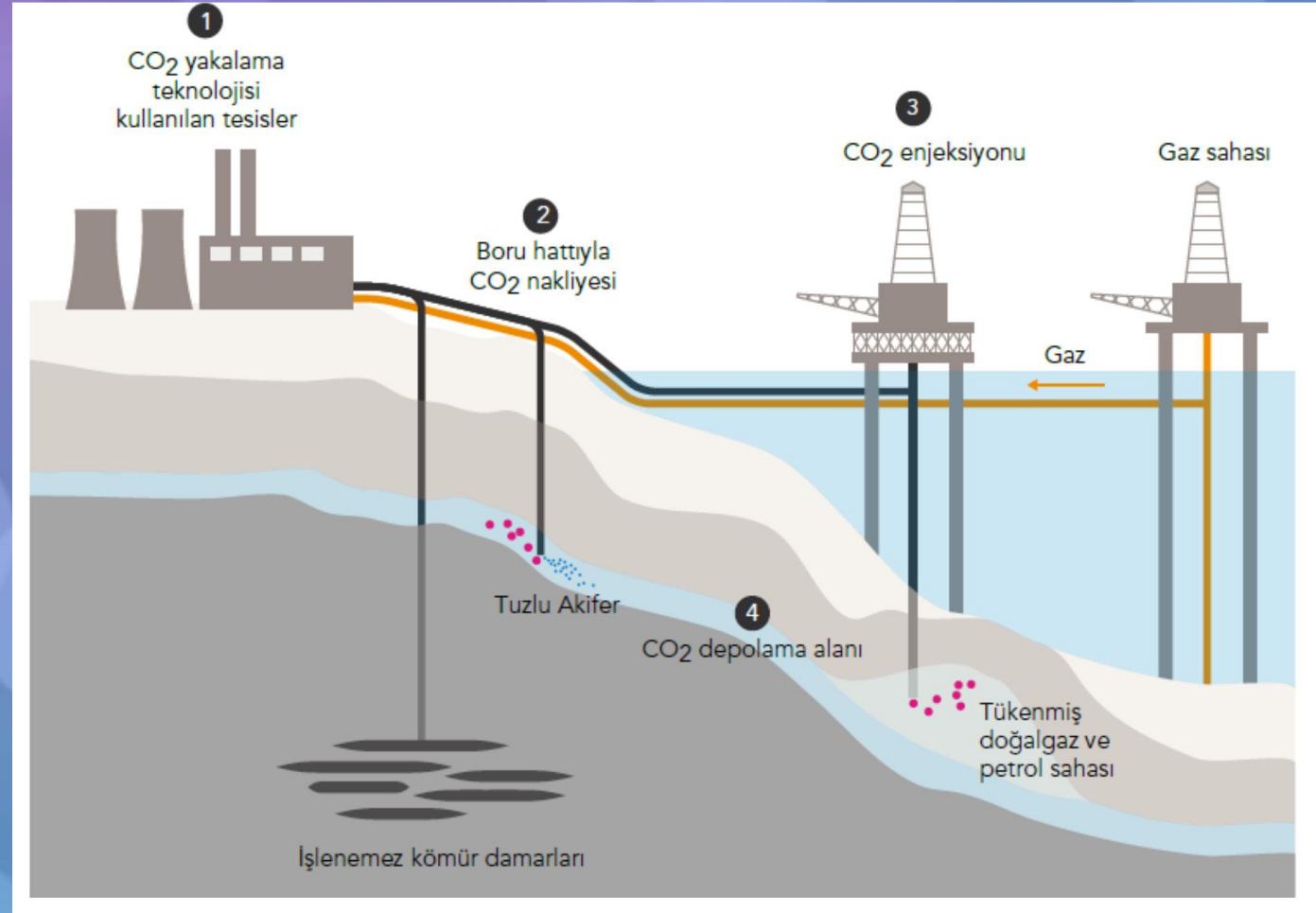
CO₂ Kullanım Alanları

Yıllık küresel CO₂ tüketimi 230 Mt civarındadır. 125 Mt tüketen gübre endüstrisi ve yılda yaklaşık 70 ila 80 Mt tüketen petrol ve gaz endüstrileri en büyük kullanıcılarıdır. Açıkçası, CO₂ için mevcut piyasa talebi CCUS yoluyla artacak CO₂ kapasitesini karşılamaktan çok uzak görünmektedir. Bu nedenle özellikle enerji endüstrisi CO₂ kullanımı ve kalıcı depolama seçeneklerini genişletmenin yollarını araştırmaktadır. CO₂'nin açık denizdeki tükenmiş rezervuarlara enjekte edilmesi artan bir ilgi görmektedir. Karada ve özellikle açık denizde kullanım veya depolama için CO₂ taşımacılığı, küresel CO₂ azaltımı için kritik bir rol oynamaya devam edecektir.

CO ₂ Kullanım Alanları	Kategori
Gıda	Kimyasal
Kimyasallar	
Plastikler	
Gelişmiş yakıt geri kazanımı	
Gübre	
Soğutucular	
Yangın süspansiyonu	
Inertleştirici maddeler	
Mineral karbonizasyon	Mineralizasyon
Yapı malzemeleri (CO ₂ ile kürlenme)	
Biyolojik dönüşüm	Biyolojik

CO₂ Depolama Alanları Ve Şekiller

CO₂ için en verimli taşıma yöntemi, kendine özgü zorlukları ve faktörleri olan boru hattıdır. Petrokimya endüstrisi için geleneksel taşıma yöntemlerinde olduğu gibi, gemilerden yükleme ve boşaltma için terminallere bağlanan boru hatları ile CO₂ için hibrit bir boru hattı-gemi sisteminin ortaya çıkması muhtemeldir. Karada tutulan CO₂'nin taşınması ve gemide tutulan karbondioksitin boşaltılması, limanlarda önemli altyapı yatırımları gerektirmektedir. Yakalanan CO₂'nin jeolojik bir formasyona enjeksiyon için bir depolama alanına taşınması gerekmektedir. Büyük miktarlarda

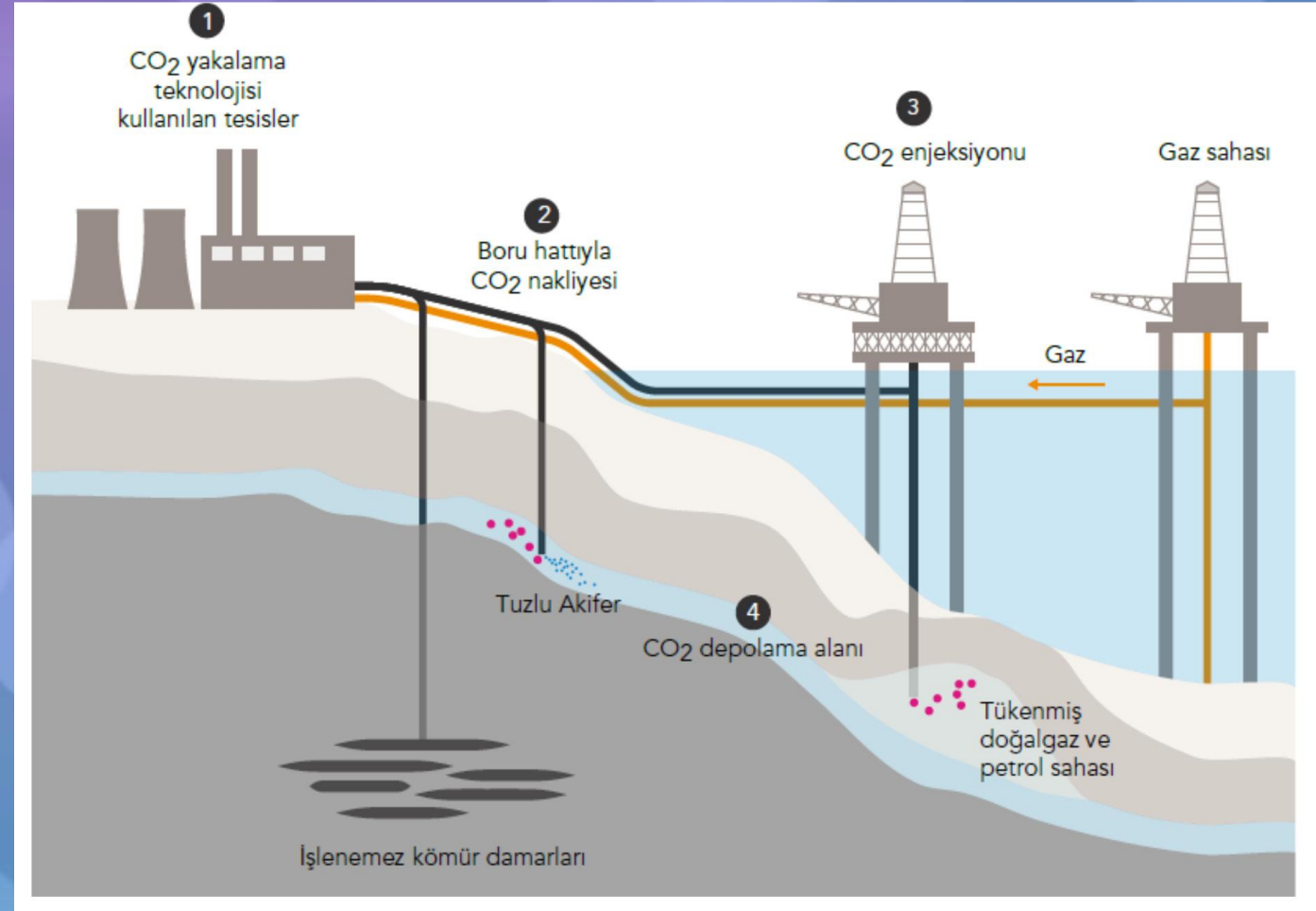

CO₂ Depolama Alanları Ve Şekiller

CO₂'nin taşınmasının iki yolu vardır :

- Boru hattı taşımacılığı için CO₂'nin yoğun faza (> 74 bar) sıkıştırılması
- Gemi, kamyon veya diğer araçlarla nakliye için CO₂'nin sıvı faza soğutulması

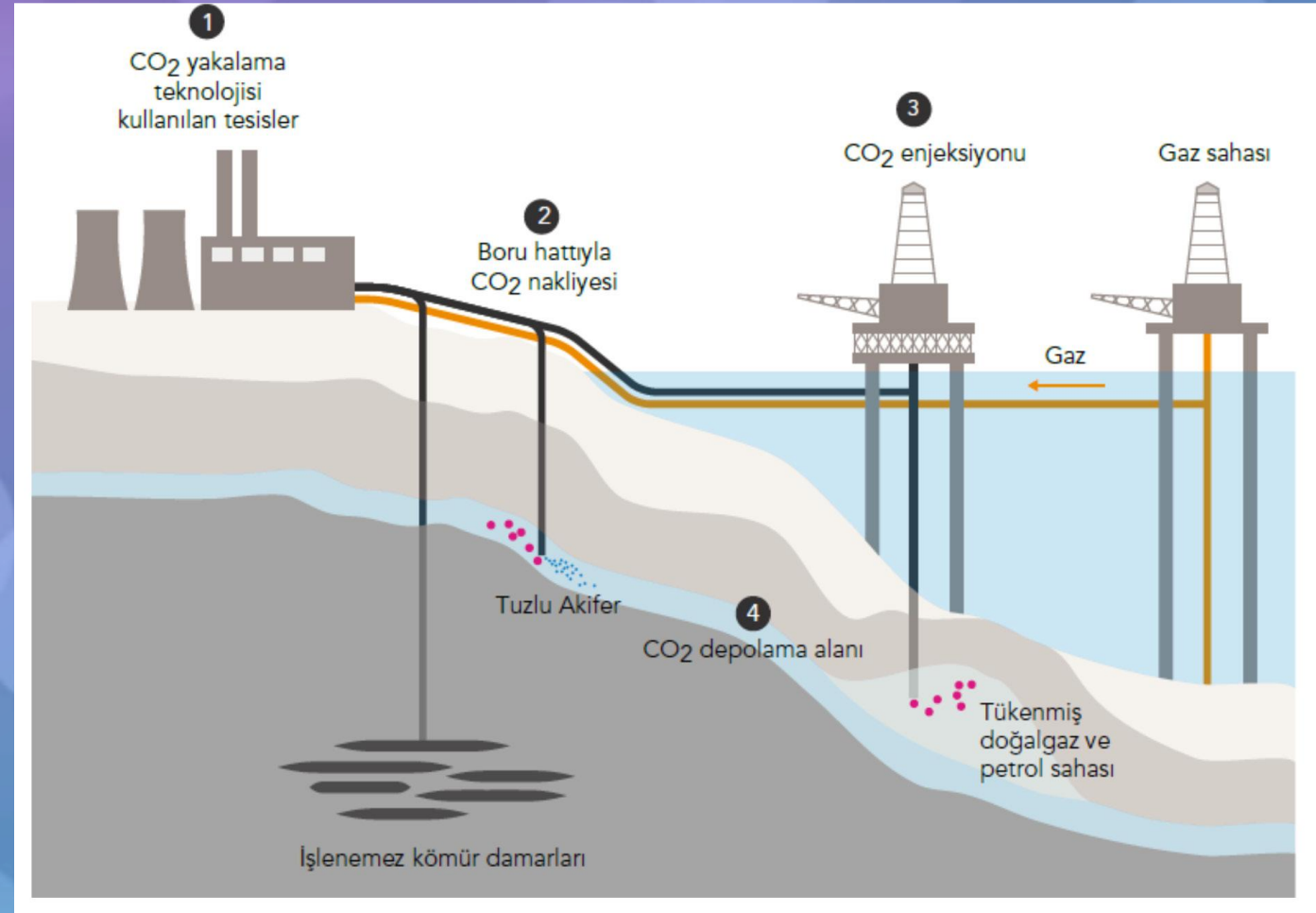
Yakalanan CO₂ genellikle su içerir. Boru hatlarını ve diğer ekipmanları aşındırabilecek CO₂ ve su oluşturan asitleri önlemek için su, taşımadan önce sistemden çıkarılmalıdır. Dehidrasyon tipik olarak sıkıştırma veya soğutma ile birlikte yapılmaktadır.

CO₂ Depolama Alanları Ve Şekiller

CO₂'nin önde gelen depolama yöntemleri aşağıda belirtilmiştir:

- Petrol kuyularında üretim verimini artırma
- Doğalgaz kuyularında üretim verimini artırma
- Tükenmiş petrol ve doğalgaz kuyuları
- Tuz oluşumlarına depolama
- Kömür yataklarında metan çıkışının artırılması
- Okyanus tabanına depolama
- Derin tuzlu akiferler

Teşekkürler

taspinaremrah88@gmail.com

